

Nationell lägesbild

Brottslighet med koppling till tiggeri och utsatta
EU-medborgare i Sverige

Polismyndigheten Rapport 2015

Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen, december 2015

Sammanfattning

Utsatta EU-medborgare som tigger finns i hela landet, både i storstäderna och på mindre orter och landsbygden. Uppskattningsvis uppgår antalet utsatta EU-medborgare i tiggeri i Sverige till cirka 4 700 under 2015. Siffrorna bör emellertid tolkas med försiktighet.

Polisens bedömning är att de flesta av de utsatta EU-medborgare som kommer till och befinner sig i Sverige för att tigga gör det frivilligt, utan kriminella syften och utan koppling till organiserad brottslighet. De flesta samarbetar i mindre grupper av familjemedlemmar, släktingar eller vänner som gemensamt organiserar resan till Sverige och boendet under vistelsen här. Utsatta EU-medborgare i Sverige kommer nästan uteslutande från Rumänien och Bulgarien. De flesta reser till Sverige tillsammans med familjemedlemmar, släkt eller vänner, som kommer från samma ort.

Det finns dock en del av tiggeriet som har koppling till organiserad brottslighet. Polisens bedömning är att det finns flera grupperingar med utsatta EU-medborgare som tigger och som styrs av kriminella aktörer. Dessa kriminella aktörer utnyttjar utsatta EU-medborgare, bland annat genom utpressning och människohandel.

De kriminella aktörerna är ofta själva utsatta EU-medborgare och av samma nationalitet som deras brottsoffer. Det finns inte sällan släktband mellan kriminella aktörer och brottsoffer.

Antal polisanmälningar gällande människohandel för tiggeriändamål har ökat från 9 år 2013 till 55 fram till och med oktober 2015. Ökningen bedöms delvis bero på en faktisk ökning av brottsligheten. Mörkertalet är dock sannolikt stort gällande människohandel för tiggeriändamål, liksom för andra former av människohandel. Inledda förundersökningar leder sällan till åtal. Att utreda denna typ av brottslighet är behäftat med flera svårigheter.

Polisen bedömer även att det förekommer multi-

exploatering av utsatta EU-medborgare, det vill säga att personer är brottsoffer i människohandel och exploateras på flera sätt, till exempel att de utöver tiggeri även utnyttjas för prostitution eller bärplockning.

Vissa kriminella aktörer bedriver människohandel med barn för tiggeriändamål, men även för stöld och prostitution. Under 2014 upprättades 5 anmälningar som rörde människohandel för tiggeriändamål med barn under 18 år.

På flera orter finns kriminella aktörer som gör anspråk på att kontrollera ett flertal eller samtliga av ortens inkomstbringande platser för tiggeri. Det finns exempel där vissa kriminella aktörer har inriktat sin verksamhet på att göra anspråk på offentliga platser i syfte att hyra ut dem till utsatta EU-medborgare som avser sitta på en specifik plats för att tigga.

Brott som begås mot eller av utsatta EU-medborgare, utan koppling till organiserad brottslighet, utgörs främst av så kallade mängdbrott. Anmälningens benägenheten bland utsatta EU-medborgare bedöms vara låg. Brott mot och inom gruppen är sannolikt vanligare än vad som framgår i anmälningssstatistiken.

Våldsbrotten tycks i de allra flesta fall sakna koppling till extremistmiljöer. Anmälningssstatistiken indikerar att risken är störst för utsatta EU-medborgare att drabbas av brott från andra utsatta EU-medborgare.

Anmälningssstatiken indikerar att stöldbrott är ett vanligt förekommande brott bland gruppen utsatta EU-medborgare. Det är i linje med vad som kan förväntas utifrån kriminologisk forskning. Social utsatthet och bristande ekonomiska resurser är riskfaktorer för brottslighet. I övrigt kan det med tillämplig metod inte med säkerhet konstateras några över- eller underrisker. Utsatta EU-medborgares marginaliserade situation gör dock att det kan antas att gruppen är mer utsatt för brott än genomsnittet av Sveriges befolkning.

Innehåll

1. Inledning	7
2. Metod	9
3. Nationell lägesbild	11
Utsatta EU-medborgare i Sverige	11
Tiggeriets koppling till organiserad brottslighet	13
Annan brottslighet – som inte är organiserad	16
<i>Anmälda brott som begås mot utsatta</i>	
<i>EU-medborgare</i>	16
<i>Anmälda brott som begås mot utsatta</i>	
<i>EU-medborgare av utsatta EU-medborgare</i>	17
<i>Anmälda brott som begås av utsatta</i>	
<i>EU-medborgare</i>	18
4. Internationell utblick	21
5. Slutdiskussion	23

1. Inledning

Polismyndigheten redovisar i denna rapport en nationell lägesbild över brottslighet med koppling till tiggeri och utsatta EU-medborgare från andra länder som vistas i Sverige.

De senaste åren har antalet utsatta EU-medborgare i Sverige ökat påtagligt och tiggeri förekommer i hela landet. Utsatta EU-medborgares sociala utanförskap och avsaknad av medel för sitt uppehälle innebär en risk att de utnyttjas i brottsliga sammanhang, begår brott eller drabbas av brott. Utsatta EU-medborgare har som brottsoffer små resurser att hantera konsekvenserna och är därför särskilt sårbara. Polisen har i uppdrag att förebygga alla former av brottslighet och hjälpa alla brottsoffer.

Lägesbildens huvudfokus är brottslighet. Tiggeri – att utan någon motprestation be om pengar – är inte olagligt. Det är inte heller olagligt med tiggeri som bedrivs i former som kan beskrivas som organiserade; att personer som tigger samordnar aktiviteter eller reser och bor tillsammans. Den fria rörligheten inom EU medger även att alla som är medborgare i ett EU-land får lov att vistas tillfälligt i Sverige under vissa förutsättningar.¹

Lägesbildens syfte

Syftet med lägesbilden är att sammanställa och tillgängliggöra kunskap om brottslighet med koppling till tiggeri och utsatta EU-medborgare i Sverige, för att

skapa bättre förutsättningar för polisen att förebygga och beivra brottslighet samt öka tryggheten. Kunskap är en förutsättning för polisen att fullgöra det trygghetsskapande och brottsbekämpande uppdraget.

Delar av det som inhämtats och redovisas i lägesbilden utgör även underlag för ett uppdrag från regeringen, som består i att föreslå åtgärder för att motverka brottslighet som riktas mot utsatta EU-medborgare och annan brottslighet som begås i anslutning till tiggeri eller tillfälliga boplatser.² Regeringsuppdraget och föreslagna åtgärder redovisas separat.

Avgränsningar

Lägesbilden ger ingen fullständig beskrivning över situationen i Sverige avseende utsatta EU-medborgare och tiggeri, utan ger en beskrivning av det som bedöms som relevant för polisens uppdrag och ansvar. Lägesbilden ger inte heller en fullständig kunskap om den beskrivna brottsligheten, utan en övergripande beskrivning. I lägesbilden presenteras inga förslag eller rekommendationer om strategier eller åtgärder.

Vad avses med "utsatta EU-medborgare"?

Med utsatta EU-medborgare avses i denna rapport medborgare i annat EU-land, som i sitt hemland lever i fattigdom och utanförskap. Med stöd av den fria rörligheten inom EU har de sökt sig till Sverige för försörjning, oftast genom att tigga på offentliga platser. De saknar i normalfallet bostad och medel för sitt uppehälle i Sverige. För sin försörjning saknar de oftast andra lagliga alternativ till tiggeri. De utsatta EU-medborgarna som uppehåller sig i Sverige kommer nästan uteslutande från Bulgarien eller Rumänien.

¹ För vistelse i högst tre månader ställs inga andra krav än att personen kan identifiera sig med giltigt pass eller annan id-handling. För rätt att vistas under längre tid ska personen antingen vara anställd, egenföretagare, arbetssökande med verklig möjlighet att få en anställning, studerande med heltäckande sjukförsäkring och tillräckliga tillgångar för sin och sina familjemedlemmars försörjning eller enbart vistas i den mottagande medlemsstaten men ha en heltäckande sjukförsäkring och tillräckliga tillgångar för sin och sina familjemedlemmars försörjning.

² Ju2015/05593/PO

2. Metod

För att skapa lägesbilden har polisen kombinerat kvantitativa och kvalitativa metoder. Kvalitativa data har samlats in genom intervjuer och från skriftligt material. Kvantitativ data består av ett urval av polisanmälningar. Det har också gjorts en beräkning av antalet utsatta EU-medborgare samt boplatser.

Kvalitativ metod

Kvalitativ datainhämtning har i huvudsak gjorts av regionala underrättelse- och utredningsenheter genom ett inhämtningsuppdrag från Nationella operativa avdelningen (Noa). Materialet har sedan sammanställts av underrättelseenheten vid Noa. Intervjuer har genomförts med polisanställda i polisregionerna och med ett mindre antal utsatta EU-medborgare. De polisanställda som intervjuats har haft olika funktioner, men merparten har varit utredare. Samtliga har på något sätt haft kontakt med utsatta EU-medborgare.

Inhämtning av data har även skett från domar, förundersökningsprotokoll, anmälningar, underrättelseuppdrag och andra rapporter. Via Europol och svenska ambassader har inhämtning även skett från utländska myndigheter i EU:s medlemsstater. En inhämtning har skett direkt från polismyndigheterna i Bulgarien och Rumänien. Utländska rapporter, från bland annat internationella frivilligorganisationer, har också tjänat som underlag för lägesbilden.

Kvantitativ metod

Kvantitativa data består av ett urval av anmälningar i polisens IT-system för hantering av anmälningar RAR (Rationell anmälansrutin) med utsatta EU-medborgare i tiggeri som målsägare eller gärningsman.

De senaste åren har det upprättats cirka 1,4 mil-

joner anmälningar per år. För att finna relevanta anmälningar har en automatiserad sökning gjorts för perioden 1 januari 2013 till och med 30 juni 2015. Sökningen har gjorts nationellt utifrån förekomsten av specifika ord i en anmälan samt en begränsning avseende brottskoder. Därefter har en manuell granskning skett där anmälningar som inte inbegriper utsatta EU-medborgare som målsägare eller gärningsman exkluderats från urvalet. Efter den manuella granskningen har det kvarstått cirka 1 300 anmälningar per år. Av dessa anmälningar har slutligen ett systematiskt urval gjorts för analys.

Då statistiken är baserad på ett urval kan antal och andelar skilja sig jämfört med om en totalundersökning hade genomförts. Slutsatser begränsas också av att gruppens anmälningsbenägenhet sannolikt är betydligt lägre jämfört med befolkningen i stort. Tidigare studier visar att individer i socialt utsatta grupper underrapporterar egen utsatthet för brott. De utsatta EU-medborgarna har förmodligen även en relativt liten kunskap om hur det svenska rättsväsendet och samhället fungerar. Således är det svårt att bedöma omfattning av brottslighet kopplat till gruppen. Redovisningen av anmälningarna bidrar ändå till en kunskap om vilken brottslighet som har koppling till tiggeri och utsatta EU-medborgare i Sverige.

Det har gjorts en uppskattning av antalet utsatta EU-medborgare i tiggeri och av antalet boplatser. Uppskattningen baseras på beräkningarna som har genomförts under 2015 i samtliga polisregioner vid två tillfällen under cirka åtta veckor per tillfälle. Beräkningarna har i olika delar av landet utförts på olika sätt, utifrån regionala förutsättningar. Beräkningarnas resultat är därmed att betrakta som uppskattningar och ska tolkas med försiktighet. Trots den metodologiska osäkerheten bidrar uppskattningarna till en bredare lägesbild.

3. Nationell lägesbild

Den nationella lägesbilden beskriver inledningsvis antalet utsatta EU-medborgare i Sverige och situationen för denna grupp. Därefter följer en beskrivning av den kända brottsligheten som begås med koppling till tiggeri och de utsatta EU-medborgarna.

Beskrivningen av brottsligheten är uppdelad i två avsnitt. Först beskrivs organiserad brottslighet och därefter annan brottslighet som inte är organiserad. Det senare avsnittet beskriver

- ◆ anmälda brott som begås mot utsatta EU-medborgare
- ◆ anmälda brott som begås mot utsatta EU-medborgare av utsatta EU-medborgare
- ◆ anmälda brott som begås av utsatta EU-medborgare.

Utsatta EU-medborgare i Sverige

Utsatta EU-medborgare som tigger finns i hela landet, både i storstäderna och på mindre orter och landsbygden. Tiggeriet sker nästan uteslutande i offentliga miljöer. Utsatta EU-medborgare som tigger tycks i normalfallet inte ha kommit till Sverige med huvudsyfte att söka arbete, utan för att försörja sig genom tiggeri. Det innebär att deras rätt att uppehålla sig i Sverige sträcker sig till högst tre månader.

I takt med att antalet utsatta EU-medborgare som tigger ökat de senaste åren har dessa personer på grund av konkurrens successivt begett sig till städernas ytterområden och förorter samt till landsbygd och mindre orter.

Antal utsatta EU-medborgare

Tidigare uppskattningar visar att antalet utsatta EU/EES-medborgare som tigger i Sverige har ökat de senaste åren.³ Den enskilt mest betydelsefulla faktorn

för huruvida antalet utsatta EU-medborgare som tigger ökar eller minskar bedöms vara allmänhetens benägenhet att ge pengar. Utsatta EU-medborgares kunskaper om det svenska samhället baseras i hög grad på rykten eller muntlig information från bekanta.

Det är svårt att beräkna hur många utsatta EU-medborgare som uppehåller sig i Sverige, bland annat för att gruppen generellt sett är rörlig, både inom och utom landet. Det finns därför en stor risk att samma personer blir räknade flera gånger. Det bör beaktas att de siffror som anges nedan är uppskattningar.

Tabell 1. Uppskattat antal utsatta EU-medborgare i polisregionerna 2015.

Polisregion	Antal utsatta EU-medborgare
Bergslagen	350
Mitt	450
Nord	400
Stockholm	1500
Syd	600
Väst	700
Öst	700
Totalt	4 700

Uppskattningen visar att antalet utsatta EU-medborgare i tiggeri i Sverige uppgår till cirka 4 700 under 2015. Tidigare år har det konstaterats att utsatta EU-medborgare i viss utsträckning reser tillbaka till sina hemländer under vintermånaderna, men 2014 stannade en större andel i Sverige under vinterhalvåret jämfört med tidigare år.

Antalet utsatta EU-medborgare som är under 18 år förefaller enligt polisregionernas uppskattningar vara 70–100 barn under 2015. Det är även här svårt att veta om samma barn har räknats fler gånger i olika regioner.

³ T.ex. SKL, Några juridiska frågor gällande utsatta EU-medborgare, 2014-11-19.

Boplatser

Boplatser som varit föremål för aktuell uppskattning är otillåtna former av bosättningar vilket kan röra sig om exempelvis tältläger, kojor, uppställda husvagnar och dylikt. Personbilar och andra fordon utgör också boplatser för utsatta EU-medborgare, men på grund av rörligheten för fordon har dessa inte tagits med i denna uppskattning.

Trenden tycks vara att antalet boplatser blivit färre under 2015. En förklaring kan vara att vissa kommuner anvisat de utsatta EU-medborgarna till vissa platser där de får uppehålla sig och på dessa platser har ett stort antal utsatta EU-medborgare bosatt sig. En annan förklaring kan vara att utsatta EU-medborgare fått hjälp med boende av kommuner, församlingar, frivilligorganisationer eller privatpersoner, och det har lett till att de boplatser som tidigare funnits på offentliga platser har blivit färre.

Tabell 2. Uppskattat antal boplatser i polisregionerna 2015.

Polisregion	Boplatser
Bergslagen	30
Mitt	30
Nord	25
Stockholm	105
Syd	25
Väst	25
Öst	20
Totalt	260

Vägen till Sverige

Utsatta EU-medborgare i Sverige kommer nästan uteslutande från Rumänien och Bulgarien. De flesta reser till Sverige tillsammans med familjemedlemmar, släkt eller vänner, som kommer från samma ort. Resan sker vanligtvis med privata fordon eller via kommersiell busstrafik. En bussresa från till exempel Bukarest till Stockholm kostar 130 euro enkel resa. Det förekommer även resor med flyg, men det bedöms vara mycket ovanligt, och i de fall som är kända finns en koppling till organiserad brottslighet.

Det förekommer även resor i privata personfordon där man betalar chauffören/fordonsägaren. Utsatta EU-medborgare uppger att priset för en sådan resa är

100–600 euro per person, enkel resa från Bulgarien eller Rumänien till Sverige.

Samarbete och organisation inom tiggeri

Bland de utsatta EU-medborgare som tigger i Sverige förekommer både personer som verkar självständigt och personer som frivilligt samarbetar med andra. De flesta bedöms dock samarbeta med andra utsatta EU-medborgare.

En vanlig form av samarbete sker mellan mindre grupper av familjemedlemmar, släktingar eller vänner som gemensamt organiserar resan till Sverige och boendet under vistelsen här. Det kan också handla om större grupper, med en högre grad av organisation. Även i större grupper är det vanligt med släktband eller ursprung från samma ort.

De flesta ingår frivilligt i en grupp och de flesta grupperna har varken kriminella syften eller styrs av kriminella aktörer. Men det förekommer även grupper som styrs av kriminella aktörer, som på olika sätt utnyttjar utsatta EU-medborgare.

Ett exempel på organiserat tiggeri, utan brottsliga inslag, är att personer samordnar tiggandet i Sverige över tid. En grupp, som exempelvis kan bestå av släktingar, har samordnat sig genom att i olika perioder uppehålla sig i Sverige. Under några månader uppehåller sig ett antal släktingar i gruppen i Sverige för att tigga, och blir därefter avlösta av släktingar från hemlandet. Med några månaders mellanrum byter släktingarna av varandra och de som under en tidsperiod tiggat i Sverige återvänder till hemlandet samtidigt som andra släktingar anländer hit. På så sätt kan inkomstbringande platser för tiggeri bibehållas inom gruppen

Ett annat exempel på organiserat tiggeri är att utsatta EU-medborgare på frivillig basis samordnar transport mellan boplatser och platser för tiggeri.

Inkomster

Det förekommer olika uppgifter om vilka summor en enskild utsatt EU-medborgare kan få genom att tigga, och ett genomsnitt är svårt att uppskatta. Utsatta EU-medborgare uppger att de har inkomster från 30 till 500 kronor per dag och person. I undantagsfall uppger personer att de har inkomster på upp till 800 kronor per dag. Jämförelsevis kan det nämnas att lagstadgad minimilön i Rumänien är 217 euro

per månad och i Bulgarien 184 euro per månad.⁴

Kvinnor, äldre och personer med funktionsnedsättningar bedöms generellt sett få mer pengar. Olika platser är olika inkomstbringande, delvis beroende på antalet personer som passerar.

Det finns indikationer på att inkomsten per person har minskat det senaste året. Det kan sannolikt delvis förklaras av att fler utsatta EU-medborgare tigger i Sverige. Det kan eventuellt också förklaras av politiska uttalanden med en uppmaning om att i stället skänka pengar till organisationer som bedriver verksamhet i ursprungsländerna.

Tiggeriets koppling till organiserad brottslighet

Polisens bedömning är att de flesta av de utsatta EU-medborgare som kommer till Sverige för att tigga gör det frivilligt och utan koppling till organiserad brottslighet. Det förekommer dock organiserad brottslighet med koppling till tiggeri. Med organiserad brottslighet avses EU:s definition som utgår från elva kriterier, varav sex ska vara uppfyllda för att brottsligheten ska anses vara organiserad.⁵

Polisens bedömning är att det finns flera grupperingar med utsatta EU-medborgare som tigger vilka styrs av kriminella aktörer. Dessa kriminella aktörer utnyttjar utsatta EU-medborgare, bland annat genom utpressning och människohandel. Den brottsliga verksamheten bedrivs långsiktigt och syftet för de kriminella aktörerna är ekonomisk vinning.

De kriminella aktörerna kan delas in i huvudaktörer och underordnade aktörer. Grupperna har oftast en huvudaktör och en eller flera underordnade aktörer, beroende på gruppens storlek. De identifierade grupper som styrs av kriminella aktörer varierar

i storlek, från några få utsatta EU-medborgare till uppemot 100 personer.

Flera grupper kan styras av samma kriminella huvudaktör, och det förekommer att kriminella aktörer styr grupper både i Sverige och i utlandet. I en tingsrättsdom från 2010 om människohandel kunde domstolen konstatera att de kriminella huvudaktörerna styrde grupper med utsatta EU-medborgare både i Sverige och i andra europeiska länder. Domstolen konstaterade också att huvudaktörerna försörjde sig på tiggeriet.⁶

I normalfallet är de kriminella aktörerna, både huvudaktörer och underordnade aktörer, av samma nationalitet som de utsatta EU-medborgarna som utnyttjas, men undantag förekommer. De kriminella aktörerna är ofta själva utsatta EU-medborgare och vanligen män, men det förekommer även att kvinnor är kriminella aktörer. Det finns inte sällan släktband mellan de kriminella aktörerna och de utsatta EU-medborgare som tigger.

Det finns fall där huvudaktörer själva tidigare varit tvingade att tigga för annans räkning. Det saknas detaljer om huruvida en person som går från tiggeri till att fungera som huvudaktör gör det inom samma struktur eller om det är nya strukturer som bildas efter hand.

Det finns exempel på både huvudaktörer och underordnade aktörer som är bosatta i Sverige men som kommer från samma ursprungsland som de utsatta EU-medborgarna. Det finns också exempel som indikerar att om en huvudaktör förlorar sin möjlighet att styra gruppen, på grund av fängelsestraff eller vistelse i annat land, träder andra aktörer in och leder verksamheten i huvudaktörens ställe.

Människohandel

Människohandel är ett brott mot person och behandlas i 4 kap. brottsbalken. Straffansvar gäller för den som genom olaga tvång, vilseledande, utnyttjande av någons utsatta belägenhet eller med annat sådant otillbörligt medel rekryterar, transporterar, överför, inhyser eller tar emot en person i syfte att han eller hon ska exploateras för sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för

⁴ Eurostat, *Statistik över minimilöner*, januari 2015

⁵ EU, 6204/2/97 Enfopol 35 Rev 2. Definitionen innebär fyra grundläggande kriterier som ska vara uppfyllda: samarbete mellan fler än två personer, lång eller obegränsad utsträckning i tiden, misstanke om allvarliga kriminella handlingar och strävan efter vinning och/eller makt. Utöver det ska ytterligare två av följande kriterier uppfyllas: egna tilldelade uppgifter åt var och en, någon form av disciplin och kontroll, verksamhet på internationell nivå, användande av våld eller andra metoder för hot, användande av kommersiella eller affärsmässiga strukturer, deltagande i penningtvätt samt otillbörlig påverkan på politik, medier, offentlig förvaltning, rättsliga myndigheter eller ekonomin.

⁶ Mål nr B 11224-09, dom i Södertörns tingsrätt 2010.

den utsatte, bland annat tiggeri. Brottsoffrets eventuella samtycke till den åsyftade exploateringen saknar betydelse för den straffrättsliga bedömningen.

I det fall offret är under 18 år är gärningen människohandel även om gärningsmannen inte använt sig av otillbörliga medel för att genomföra brottet. Gemensamt för de omständigheter som nämns i bestämmelsen är att de på olika sätt syftar till att bemästra offrets fria och verkliga vilja, oavsett tilltänkt utnyttjande.

Tabell 3. Antal anmälningar om människohandel för tiggeriändamål helåren 2013 och 2014 samt fram till och med 31 oktober 2015.

	2013	2014	T.o.m. oktober 2015
Anmälningar	9	23	55

Brottskoden för människohandel för tiggeriändamål infördes 2013 av Brottsförebyggande rådet, och det kan antas att anmälningar om brottet har upprättats men inte kodats korrekt och därmed inte syns i statistiken. Dessa misstag bör ha minskat med tiden vilket delvis kan förklara ökningen av antalet anmälningar. Ökningen bedöms även delvis bero på en faktisk ökning. En faktisk ökning är sannolik mot bakgrund av att antalet utsatta EU-medborgare i Sverige totalt sett har ökat de senaste åren.

Mörkertalet är sannolikt stort för människohandel med tiggeri som ändamål, i likhet med andra former av människohandel. Skälen bedöms bland annat vara att brottsoffer är rädda för polisen, att brottsoffer är rädda för repressalier och att brottsoffer ibland känner tacksamhet gentemot gärningsmännen eftersom brottsoffret har fått det marginellt bättre i Sverige än i hemlandet, trots en svår situation.

Det finns tidigare domar om människohandel för tiggeriändamål, dock dömdes ingen 2013, 2014 och 2015. År 2014 bedrevs flera förundersökningar om människohandel för tiggeriändamål och en ledde till åtal, men åtalet ogillades av tingsrätten.⁷

Det åtal som väcktes 2014 gällde två bulgariska män i 45-årsåldern som kontaktade polisen i Halland och berättade att de lurats till Sverige för att plocka bär. De som rekryterade dem var ett gift par från Bul-

garien. Väl i Sverige fick männen inget arbete utan paret tvingade dem istället att tigga. De två männen återvände till hemlandet efter bevisupptagning i domstol. Paret åtalades för människohandel men åtalet ogillades av tingsrätten då bevisningen inte ansågs vara tillräcklig.

Polisen bedömer även att det förekommer multiexploatering av utsatta EU-medborgare, det vill säga att personer är brottsoffer i människohandel och exploateras på flera sätt, till exempel tiggeri och prostitution eller bärplockning. Det finns också indikationer på att denna multiexploatering har ökat. Under 2014 och 2015 upprättades fyra anmälningar som brottskodades både för människohandel för sexuella ändamål och för tiggeri.

I maj 2014 publicerade Länsstyrelsen i Stockholms län en rapport om social utsatthet inom vissa grupper av EU-medborgare i Sverige under 2013.⁸ Rapporten som byggde på uppskattningar, visade bland annat att 305–555 EU-medborgare kunde antas ha varit utnyttjade för tiggeri under 2013. Siffrorna bör tolkas med försiktighet, eftersom de delvis bygger på uppfattningar hos tjänstemän/svarspersoner i kommuner, i Polismyndigheten och i frivilligorganisationer, om hur många personer som kan ha utnyttjats.

Rekrytering

Utsatta EU-medborgare kan bli offer för människohandel på olika sätt: genom vilseledande, tvång eller utnyttjande av deras belägenhet. Det förefaller vara vanligast med vilseledande, som ofta består i ett falskt löfte om arbete i destinationslandet. Det medför att personen reser frivilligt till Sverige. När personen kommer till Sverige framgår det på olika sätt att det inte finns något arbete, och genom hot om våld tvingas personen att tigga. Det förekommer även att brottsoffret vet med sig att syftet med att resa till Sverige är att tigga, men vilseleds om villkoren.

Vissa kriminella aktörer tycks ha i särskild uppgift att rekrytera, och samma kriminella aktör kan bedriva rekrytering till flera olika grupper. Det är dock oklart huruvida det sker för grupper med samma huvudaktör eller oberoende grupper med olika huvudaktörer.

7 Mål nr B 1143-14, dom i Halmstads tingsrätt 2014.

8 Rapport 2014:10, Länsstyrelsen Stockholm, Utsatta EU-medborgare i Sverige.

Det förekommer också att personer med funktionsnedsättningar rekryteras, vanligen för att de förväntas generera mer inkomster. Människohandel gällande personer med funktionsnedsättningar bedöms även i två tingsrättsdomar, från år 2009 och 2010.⁹

Transport

Transportmedel som används vid människohandel är både egna personfordon och bussar i kommersiell trafik. I undantagsfall har personer transporterats med flyg till Sverige. I de fall egna fordon används, oftast personbilar och minibussar, kan det vara antingen huvudaktören eller underordnade aktörer som fungerar som chaufför. Olika grupper med olika huvudaktörer tycks samverka för att organisera transporter till Sverige.

Inhysning

Inhysning av utsatta EU-medborgare som är offer för människohandel kan ske på olika sätt: i tält, bilar, husvagnar, hyrda lägenheter, hyrda stugor och övergivna fastigheter. Det bedöms vara vanligt att kriminella aktörer och brottsoffer bor tillsammans. Orsaken till detta kan vara att brottsoffren då kan kontrolleras, men det kan även vara för att de kriminella aktörerna vill undvika uppmärksamhet och minska risken för att människohandeln avslöjas.

Det finns kriminellt belastade svenska medborgare som hyrt ut boenden till grupperingar som misstänks vara kriminellt styrda. Dessa personer kan på så sätt ha möjliggjort eller underlättat människohandel. De boenden som erbjuds är ofta av enkel karaktär såsom husvagnar och stugor som är slitna och uttjänta. Inte sällan är dessa boenden trångbodda.

Människohandel med barn

Vissa kriminella aktörer bedriver människohandel med barn för tiggeriändamål, men även för stöld och prostitution. 2014 upprättades 5 anmälningar som rörde människohandel för tiggeriändamål med barn under 18 år.

I polisens lägesrapport för människohandel avseende 2014 beskrivs hur människohandlare tar

kontakt med föräldrar som lever i fattigdom i Rumänien och Bulgarien med erbjudanden om att köpa eller hyra deras barn.¹⁰ Ett tillvägagångssätt är sedan att föra ut barnen ut ur sina hemländer i familjeliknande grupperingar bestående av två vuxna och två eller tre barn. Gärningsmännen kan förse barnen och sig själva med flera olika identitetshandlingar, samt handlingar som visar att de är vårdnadshavare med tillstånd att resa utomlands med barnet/barnen under en bestämd tid. Grupperna färdas i bil mellan länder inom EU, där barnen utnyttjas för tiggeri eller för att begå olika egendomsbrott.

När ett barn omhändertagits av polis eller socialtjänst förekommer det att en gärningsman utger sig för att vara släkt med barnet, eller att vara barnets vårdnadshavare, för att få tillbaka barnet och fortsätta brottsligheten.

Barnen isoleras socialt, fråntas möjlighet till utbildning, och knyts känslomässigt till förövarna. De är därför ytterst rymningsbenägna när de har placerats på ett skyddat boende. Barnen saknar också ofta tilltro till myndigheter, särskilt till polisen, och ser sig heller inte som brottsoffer. Detta leder till tidskrävande förundersökningar med små förutsättningarna att åtala förövarna.

Utpressning och annat utnyttjande

Utan att rekvisiten för människohandel uppnås förekommer det att utsatta EU-medborgare med hot om våld tvingas att tigga, ofta för att personen har en obetald skuld för en resa. Skulden kan vara mer än dubbelt så hög jämfört med den egentliga kostnaden för resan.

Ett tillvägagångssätt som bedöms vara vanligt är att en kriminell aktör vid dagens slut samlar in pengar som tiggats ihop under dagen eller att detta sker flera gånger per dag. Den som inte vill lämna över det han eller hon tiggat ihop riskerar att utsättas för våld eller hot om våld. Om en person anses ha tiggat ihop för lite förekommer att personen bestraffas genom bland annat misshandel. Det förekommer också att utsatta EU-medborgare som tigger inte får behålla någonting alls av vad tiggeriet inbringar.

⁹ Mål nr B 10768-08, dom i Stockholms tingsrätt 2009 samt mål nr B 11224-09, dom i Södertörns tingsrätt 2010.

¹⁰ Polismyndigheten, *Människohandel för sexuella och andra ändamål: lägesrapport 16*, 2015.

Våldskapital och kontroll

De kriminella aktörerna inom organiserad brottslighet med koppling till tiggeri förefaller ofta vara våldsbenägna gentemot utsatta EU-medborgare, i synnerhet de som ingår i grupper dessa aktörer styr eller försöker styra.

En vanlig form av kontroll i grupper som styrs av kriminella aktörer är att de utsatta EU-medborgarna fråntas pass- och id-handlingar. Det förekommer även att kriminella aktörer utövar kontroll genom att hota med att skada familjemedlemmar som finns kvar i hemlandet.

Det händer att EU-medborgare hänvisas till platser där de ska tigga och i vissa fall transporteras dit. Vid dagens slut hämtas de upp och transporteras tillbaka till sin boplats. Det finns även uppgifter om att samverkan sker mellan kriminellt styrda grupper vid dessa transporter.

Territoriella anspråk

På flera orter finns kriminella aktörer som gör anspråk på att kontrollera ett flertal eller samtliga av ortens inkomstbringande platser för tiggeri. Platserna är enligt lag offentliga, men den kriminella aktören agerar som att de vore aktörens privata mark. EU-medborgare som på egen hand reser till en sådan ort för att tigga tvingas med hot om våld att betala för en plats eller tvingas att avstå från att tigga.

En rumänsk man dömdes 2015 i hovrätten för bland annat försök till utpressning, då han med hot om våld försökt tvinga utsatta EU-medborgare att betala för de platser där de tiggde.¹¹

Det finns exempel där kriminella aktörer har inriktat sin verksamhet på att göra anspråk på offentliga platser i syfte att hyra ut dem till utsatta EU-medborgare. I vissa fall anger den kriminella aktören att avgiften är för beskydd. I den territoriella kontrollen ingår att bevaka sitt område och säkerställa att inte andra, icke-betalande personer, tigger på området. Vissa kriminella aktörer förefaller ha en medveten strategi för att kontinuerligt utvidga sitt territoriella anspråk på flera olika orter. Genom våld och hot om våld säkerställer den kriminella aktören kontroll över platser.

Det förekommer uppgifter om att offentliga platser

som är lämpliga för tiggeri hyrs ut för mellan 1 000 och 4 000 kronor per plats och månad.

Ett annat förfaringsätt som används är att betalning för en plats görs på daglig basis. I ett fall uppges den kriminella aktören ta 50 procent av det som platsen inbringar. En annan kriminell aktör kräver 50 kronor per dag och plats. Om personen inte betalar förekommer det att den kriminella aktör som gör anspråk på och kontrollerar platsen hotar och misshandlar personen. Vidare finns enstaka uppgifter om att personer som inte har betalt har blivit rånade eller bortjagade från platsen.

Penningtransfereringar och investering av brottsvinster

Information från utländska polismyndigheter gör gällande att kriminella aktörer överför pengar, i vissa fall större summor, till ursprungsländerna. I ett känt fall har en kriminell aktör överfört 160 000 kronor från Sverige till Rumänien.

Investeringar av brottsvinster sker bland annat i fastigheter i hemlandet. Det finns exempel på en grupp som förefaller styras av kriminella aktörer och vars huvudaktör byggt hus. I en tingsrättsdom från 2010 framkom att intjänade pengar från människohandel för tiggeriändamål bland annat användes för att bygga hus i hemlandet Rumänien.¹²

Annan brottslighet – som inte är organiserad Brott som begås mot eller av utsatta EU-medborgare, utan koppling till organiserad brottslighet, utgörs främst av så kallade mängdbrott. Sådana brott är i allmänhet vanligt förekommande, av enklare beskaffenhet och förundersökningen leds oftast av polisen.

Anmälda brott som begås mot utsatta EU-medborgare

De vanligaste anmälda brotten mot utsatta EU-medborgare är misshandel, stöld, ofredande och olaga hot. Antal anmälningar är anmärkningsvärt få, sett till tidsperioden och storleken på gruppen. Den faktiska brottsligheten bedöms vara högre.

Den huvudsakliga förklaringen till det bedömda mörkertalet är att anmälningsbenägenheten i gruppen sannolikt är lägre än för befolkningen i stort.

11 Mål nr B 4100-14 Kalmar tingsrätt; mål nr B 332-15 Göta hovrätt.

12 Mål nr B 11224-09, dom i Södertörns tingsrätt 2010.

Tidigare studier visar att individer i utsatta grupper underrapporter egen utsatthet för brott. De utsatta EU-medborgarna har förmodligen även en relativt liten kunskap om hur det svenska rättsväsendet och samhället fungerar. En stor del av anmälningarna har upprättats efter att ett vittne kontaktat polisen för att anmäla brottet.

Tabell 4. Anmälda brott där målsägaren men inte gärningsmannen bedöms vara utsatt EU-medborgare i tiggeri, för perioden 1 januari 2013 till och med 30 juni 2015.

Brott	Antal	Andel (procent)
Misshandel	15	31
Stöldbrott	10	21
Ofredande	7	15
Olaga hot	6	12
Övrigt	10	21
Totalt	48	100

Misshandel mot och ofredande av utsatta EU-medborgare

Misshandel är den vanligaste och ofredande den tredje vanligaste anmälda brottstypen som begås mot utsatta EU-medborgare. Brotten tycks i de allra flesta fall sakna koppling till extremistmiljöer. I normalfallet förefaller både misshandel och ofredande mot utsatta EU-medborgare begås av en enskild individ och utan planering. Brotten förefaller i flera fall vara spontana, till exempel genom en spark eller en spottloska som riktas mot den utsatta EU-medborgaren när gärningsmannen passerar. Det förekommer dock planerade och grövre våldsbrott mot utsatta EU-medborgare. Ett exempel är två utsatta EU-medborgare som fick frätande syra kastat mot sig i Stockholm 2015.

En enskild gärningsman i Stockholm är misstänkt för flera fall av misshandel och ofredande mot utsatta EU-medborgare som inträffat under 2015. Ett brott består i att ha hållt tändvätska på en utsatt EU-medborgare.

Kvinnor tycks något oftare vara målsägare än män, vilket kan förklaras med att kvinnor kan vara något överrepresenterade bland utsatta EU-medborgare som tigger. I några fall är butikspersonal och ordningsvakter utpekade som gärningsmän.

I de granskade anmälningarna med EU-medbor-

gare som målsägare har straffskärpningsregeln i 29 kap. 2 § p7 brottsbalken endast i ett fåtal fall aktualiserats. Motiven till brotten har inte ansetts vara att kränka den utsatta EU-medborgaren på grund av hudfärg, nationalitet, etniskt ursprung eller andra omständigheter som straffskärpningsregeln omfattar.

Stöldbrott mot utsatta EU-medborgare

Stöldbrott är den näst vanligaste anmälda brottstypen, som begås mot utsatta EU-medborgare. I anmälningarna framgår att det rör sig om enskilda personer som tar pengarna. I samband med detta använder gärningsmannen ibland våld. Även i dessa fall handlar det främst om spontant uppkomna våldsytringar utan tecken på planering eller förberedelser.

Brott i anslutning till boplatser

Det förekommer brott i anslutning till boplatser, bland annat våldsbrott och skadegörelse, men det framgår inte i det granskade urvalet av anmälningar. Mörkertalet bedöms dock vara stort. Det finns flera anmälningar om skadegörelse mot utsatta EU-medborgares fordon, som också ofta utgör en boplatz. I de flesta fall saknas misstänkta. Brotten kan innebära stora konsekvenser för individen, då utsatta EU-medborgare generellt har små resurser att hantera konsekvenser av brott och därför är särskilt sårbara.

Anmälda brott som begås mot utsatta EU-medborgare av utsatta EU-medborgare

Misshandel, olaga hot, människohandel och ofredande är de vanligaste anmälda brotten mot utsatta EU-medborgare där brotten begås av andra utsatta EU-medborgare. Antalet anmälningar är fler än de anmälningar som avser brott som begås mot utsatta EU-medborgare av personer som inte är utsatta EU-medborgare. Exkluderas människohandel, som i regel är organiserad brottslighet, är anmälningarna nästan dubbelt så många.

Om gärningsmannen är utsatt EU-medborgare eller inte påverkar sannolikt inte anmälningsbenägenheten mer än marginellt. Anmälningsstatistiken indikerar således att risken är störst för utsatta EU-medborgare att drabbas av brott som begås av andra utsatta EU-medborgare.

Tabell 5. Anmälda brott där både målsägare och gärningsman bedöms vara utsatt EU-medborgare i tiggeri, för perioden 1 januari 2013 till och med 30 juni 2015.

Brott	Antal	Andel (procent)
Misshandel	43	35
Olaga hot	33	27
Människohandel	25	20
Ofredande	9	7
Bedrägeri	3	2
Stöldbrott	2	2
Övrigt	9	7
Totalt	124	100

Misshandel och olaga hot mot utsatta EU-medborgare av utsatta EU-medborgare

Misshandel och olaga hot utgör drygt 60 procent av anmälda brott som begås mot utsatta EU-medborgare av andra utsatta EU-medborgare. Den vanligaste bakgrunden eller orsaken till misshandel och olaga hot tycks vara konflikter mellan olika grupper om inkomstbringande och därmed eftertraktade platser att tigga på. Konflikterna är vanligast mellan personer av samma nationalitet.

Det har i flera fall förekommit att flera utsatta EU-medborgare i grupp attackerat enskilda utsatta EU-medborgare, vilket har gett upphov till anmälningar om bland annat olaga hot och misshandel.

Sådana konflikter har även gett upphov till ärenden om utpressning, rån och övergrepp i rättsak. Män och kvinnor förekommer både som gärningsmän och målsägare i dessa anmälningar.

Anmälda brott som begås av utsatta EU-medborgare

De vanligaste anmälda brotten som begås av utsatta EU-medborgare är stöldbrott (inklusive snatteri), ofredande och bedrägeri. Eftersom endast ett urval anmälningar granskats bör statistiken tolkas med försiktighet, men den kan ändå betraktas som en övergripande beskrivning av brottsligheten.

Huruvida privatpersoner som blir bestulna anmäler brottet beror i hög grad på hur stor den ekonomiska skadan är. Bland de granskade anmälningarna är det ofta plånböcker, mobiltelefoner eller andra värdeföremål som stjäls, och anmälningsbenägen-

heten bedöms därför vara hög. Stölder från butiker sorteras i de flesta fall under den lindrigare formen av stöldbrott, snatteri, och är ett brott som anmäls i mycket hög grad när det upptäcks.

Tabell 6. Anmälda brott där gärningsmannen bedöms vara utsatt EU-medborgare i tiggeri, för perioden 1 januari 2013 till och med 30 juni 2015.

Brott	Antal	Andel (procent)
Stöldbrott	647	78
Ofredande	68	8
Bedrägeri	46	6
Misshandel	14	2
Olaga hot	11	1
Övrigt	39	5
Totalt	826	100

Stöldbrott

Stöldbrott (inklusive snatteri) utgör knappt 80 procent av anmälningarna. Stölderna utgörs i huvudsak av två typer: mot butiker och mot privatpersoner.

Butiker blir ofta bestulna genom snatteri av matvaror. Privatpersoner blir ofta bestulna på offentliga platser, till exempel caféer, restauranger, kollektivtrafik eller parker. Ofta stjäls mobiltelefoner, plånböcker eller andra värdesaker. Gärningsmannen agerar ensam eller tillsammans med annan. Eftersom det i de flesta fall saknas känd misstänkt gärningsman och förundersökningarna få är det svårt att dra några ytterligare slutsatser om brottsligheten.

Ofredande

Anmält ofredande handlar i de flesta fall om ett tiggeri som upplevts som påstridigt eller aggressivt. Information från vissa delar av landet tyder på att de som tigger blivit mer påstridiga för att få in sina pengar. Det förekommer till exempel att utsatta EU-medborgare som tigger tar tag i privatpersoners kläder, hindrar framkomligheten eller på annat sätt ofredar privatpersoner.

Ett exempel på aktivt tiggeri som tenderar att upplevas som aggressivt sker på helgkvällar och helgnätter vid köer till nattklubbar och i samband med att personer lämnar krogmiljön. Utsatta EU-medborga-

re som tigger har också varit aktuella i ärenden om våld mot tjänsteman.

I konflikter med andra utsatta personer som säljer tidningar för hemlösas räkning har utsatta EU-medborgare förutom ofredande anmälts för hot och misshandel.

Bedrägeri

Bedrägeri, t.ex. insamling av pengar till föreningar av olika slag, är det tredje vanligaste anmälda brottet. Det kan gälla både existerande och icke-existerande föreningar och då inom kategorin funktionsnedsättningar, såsom föreningar för dövstumma. Andra former av bedrägerier som förekommer är förfalskningar av pantkvitton.

Nedskräpning

Nedskräpning är en påtaglig och vanligt förekommande brottslighet som inte framkommer i anmälningsstatistiken. Nedskräpningen förekommer främst vid boplatser och i deras närhet, i såväl stadsmiljö som i skog och mark. Nedskräpningen består bland annat av matrester, matförpackningar, flaskor och mänsklig avföring, men även större föremål såsom möbler, byggpallar och fordonsvrak.

4. Internationell utblick

De senaste åren har det i flera EU- och EES-länder uppmärksamrats att antalet EU-medborgare som lever i fattigdom och socialt utanförskap ökat.¹³ Utsatta EU-medborgare som tigger för sin försörjning finns i såväl grannländerna Danmark, Norge och Finland som i andra EU- och EES-länder, däribland Storbritannien, Tyskland, Nederländerna, Frankrike och Spanien. I flera länder finns lagstiftning som på olika sätt förbjuder eller begränsar tiggeri, men alltså förekommer tiggeri i dessa länder.¹⁴

De utsatta EU-medborgarna är ofta från Östeuropa och främst Rumänien och Bulgarien, som blev medlemmar i EU 2007. I normalfallet tigger utsatta EU-medborgare på offentliga platser. De bor ofta under enkla omständigheter eller utomhus, i otillåtna boställningar, ofta i form av tältläger eller liknande, på såväl privat som allmän mark.

Diskriminering, ofredande och våld

Kunskapen om den brottslighet som drabbar utsatta EU-medborgare är generellt sett begränsad. Diskriminering eller trakasserier mot utsatta EU-medborgare förefaller dock vara vanligt, och det förekommer till exempel att de inte tillåts att gå in i affärer för att

köpa mat eller panta burkar. Det händer även att de drabbas av ofredande och våldsbrott, men omfattningen är svår att bedöma. Det är heller inte ovanligt att boplatser angrips, i vissa fall med grovt våld.

Människohandel

Enligt den europeiska polisorganisationen Europol förekommer människohandel med tiggeri som ändamål inom EU. På senare år har människohandel inom EU med EU-medborgare ökat i omfattning. Brottsoffer kommer ofta från länder där det råder utbredd utsatthet och fattigdom.¹⁵

Kvinnor och barn är särskilt utsatta för människohandel. Vissa människohandlare har också i allt större utsträckning börjat använda offren till andra former av utnyttjande för att maximera brottsvinsterna. I flera stora utredningar i Europa har det framkommit att barn från Balkan, bland annat Rumänien och Bulgarien, varit brottsoffer för människohandel och utnyttjats i tvångsarbete och prostitution samt för att tigga och begå brott.

Europol, och även flera frivilligorganisationer¹⁶, konstaterar att det generellt sett är någon i brottsoffrets närhet, såsom släkt, grannar eller någon annan på offrets hemort, som är inblandad i rekryteringen och utnyttjandet för människohandel för tiggeri-ändamål. Vid rekryteringen vilseleds brottsoffer ofta med falska erbjudanden om arbete i destinationslandet. Brottsoffer kontrolleras ofta genom att de kriminella aktörerna omhändertar pass eller id-handlingar. Även fysiskt våld och hot mot offret

¹³ T.ex. Europeiska kommissionen, *Communication from the commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of Region. Free movement of EU citizens and their families: Five actions to make a difference*, 2013.

¹⁴ I Danmark, Grekland, Malta, Rumänien, Slovenien och Storbritannien har tiggeri förbjudits. I Frankrike, Italien, Luxemburg, Österrike och Slovakien har vissa former av tiggeri förbjudits. Till exempel är det i Italien förbjudet att tigga som minderårig och i Frankrike att tigga med spädbarn som är yngre än sex månader. I Österrike, Luxemburg och Slovakien är det förbjudet med tiggeri som sker på ett organiserat sätt.

¹⁵ Europol, SOCTA, 2013.

¹⁶ ANITP, *Trafficking in persons for begging – Romania study*, 2013; ERRC, *Breaking the silence – Trafficking in Romanian Communities*, 2011; Skrivankova, *Trafficking for Exploitation in Forced Criminality & Forced Begging*, 2014.

eller dennes familj används. Vidare kan brottsoffret utnyttjas till att på olika sätt kontrollera eller hantera andra brottsoffer.

FN anger att människohandel för sexuella ändamål, följt av tvångsarbete, utgör den största andelen av samtliga fall av människohandel i Väst- och Centraleuropa. Människohandel för utnyttjandeformen tiggeri utgör i de flesta länder en låg andel. Den faktiska andelen är dock sannolikt högre. En anledning till det är att de flesta brottsbekämpande myndigheter fokuserar på människohandel för sexuella ändamål.¹⁷ En annan anledning kan vara att de som utnyttjas i människohandel för tiggeriändamål inte är medvetna om eller anser att de är utsatta för ett brott. När det gäller barn som exploateras för tiggeri rapporterar det mellanstatliga samarbetsrådet Council of the Baltic Sea States (CBSS) att det händer att barn kommer i kontakt med flera olika myndigheter i ett land men att barnens exploatering ändå inte uppmärksammas.¹⁸

Det förekommer också människohandel med utsatta EU-medborgare för andra ändamål än tiggeri. Utsatta EU-medborgare tvingas till bland annat tvångsarbete, prostitution och stöldbrottslighet. Utsatta EU-medborgare som är barn och offer för människohandel tvingas bland annat att begå stölder och fickstölder¹⁹.

Penningtvätt

I arbetet med att kartlägga kriminella grupper som bedriver människohandel (samtliga ändamål) har Europol även undersökt hur dessa grupper genomför penningtvätt och transfererar sina brottsvinster tillbaka till hemlandet. Grupperna arbetar till största delen självständigt och tvättar själva sina brottsvinster utan användning av experter. Brottsoffer utnyttjas i många fall för tvätta brottsvinster. Den mest förekommande metoden för att tvätta pengar tycks vara att köpa fast egendom i hemlandet.²⁰

17 UNODC. Global report on trafficking in persons, 2014.

18 CBSS, Children trafficked for exploitation in begging and criminality: A challenge for law enforcement and child protection, 2013.

19 ANITP. Trafficking in persons for begging – Romania study, 2013.

20 Europol, THB Financial business model, 2015.

5. Slutdiskussion

Brottslighet förekommer i alla grupper i samhället och så även bland utsatta EU-medborgare. Olika socioekonomiska och demografiska faktorer påverkar i vilken utsträckning olika typer av brottslighet förekommer i olika grupper. Lägesbilden ger en övergripande beskrivning av den brottslighet som kan kopplas till tiggeri och utsatta EU-medborgare.

Organiserad brottslighet och människohandel

Polisens bedömning är att de flesta av de utsatta EU-medborgare som kommer till och befinner sig i Sverige för att tigga gör det frivilligt, utan kriminella syften och utan koppling till organiserad brottslighet. Tiggeri har dock en koppling till organiserad brottslighet, främst i form av människohandel.

Antal anmälningar om människohandel för tiggeriändamål har ökat från 9 år 2013 till 55 år 2015. Ökningen av antalet anmälningar bedöms delvis bero på en faktisk ökning av brottsligheten. Mörkertalet är dock sannolikt stort för människohandel för tiggeriändamål, liksom för andra former av människohandel. Anmälningsbenägenheten bland utsatta EU-medborgare bedöms vara låg. Människohandel är en lönsam brottslig verksamhet som innebär relativt låga risker för gärningsmannen.

Inledda förundersökningar leder sällan till åtal. Polisen har tidigare förklarat att denna utveckling är oroväckande.²¹ Det har föreslagits att en genomlysning av ärenden bör göras för att få svar på om samtliga nödvändiga åtgärder vidtagits för att utreda brotten. En sådan genomlysning skulle kunna ligga till grund för att utveckla kompetenser och arbetsmetoder inom polisen.

²¹ Polismyndigheten, Människohandel för sexuella och andra ändamål: lägesrapport 16, 2015.

Att utreda denna typ av brottslighet är behäftat med flera svårigheter. De flesta anmälningar avseende människohandel för tiggeriändamål är reaktiva. I flera fall vill målsägaren snarast åka hem till sin familj och det förekommer även att målsägaren inte vill medverka i utredningen, ofta på grund av rädsla för gärningsmannen. I vissa fall upplever inte målsägaren att hon eller han är ett brottsoffer och vill därför inte medverka i en utredning.

Risk för utvidgad kriminell verksamhet

En ökad omfattning av människohandel för tiggeriändamål innebär fler och/eller mer aktiva kriminella aktörer som uppehåller sig i Sverige. Risken föreligger att de kriminella aktörerna utvidgar sin kriminella verksamhet i Sverige till andra brottsområden, med ekonomisk vinning som syfte. En potentiell risk är att kriminella aktörer som bedriver människohandel för tiggeriändamål börjar samverka med andra inhemska kriminella aktörer.

Polisen har sedan tidigare konstaterat att den kriminella samverkan i Sverige är föränderlig. Den organiserade brottsligheten som förekommer i Sverige är projektbaserad och sker ofta i löst sammansatta nätverk – en organiserad brottslighet där alla samarbetar med alla. Kriminell samverkan bygger på principen att om den gynnar brottsligheten och ökar de kriminella aktörernas möjligheter till ekonomisk vinning, så sker den. Individernas eventuella tillhörighet till olika kriminella nätverk har mindre betydelse.²² Därmed föreligger risken att kriminella aktörer som bedriver människohandel för tiggeriändamål kan komma att engageras i annan kriminell verksamhet eller delta i andra kriminella aktörers brottsupplägg.

²² Polismyndigheten, Polisens rapport om organiserad brottslighet, 2015.

Utsatta EU-medborgares utsatthet för brott Misshandel mot och ofredande av utsatta EU-medborgare är sannolikt vanligare än vad som framgår i anmälningsstatistiken, på grund av en låg anmälningsbenägenhet. Det kan antas att mer allvarliga brott oftare anmäls, dels av utsatta EU-medborgare själva och dels av vittnen till brotten, som oftast inträffar på offentliga platser. Det finns därför sannolikt ett mindre mörkertal för grövre våldsbrott och ett större mörkertal avseende ringa misshandel och ofredande.

Våldsbrotten tycks i de allra flesta fall sakna koppling till extremistmiljöer. I normalfallet förefaller våldsbrott mot utsatta EU-medborgare begås av en enskild individ och utan planering. Anmälningarna indikerar att risken är störst för utsatta EU-medborgare att drabbas av våld och brott från andra utsatta EU-medborgare. Slutsatsen stöds av den kvalitativa data som inhämtas under framtagandet av lägesbilden, bland annat genom intervjuer.

Över- och underrisker

Anmälningsstatiken indikerar att stöldbrott är ett vanligt förekommande brott bland gruppen utsatta EU-medborgare. Det är i linje med vad som kan förväntas utifrån kriminologisk forskning. Social utsatthet och bristande ekonomiska resurser är riskfaktorer för brottslighet. I övrigt kan det med tillämplig metod inte med säkerhet konstateras några över- eller underrisker.

En jämförelse mellan utsatta EU-medborgare och övriga invånare i Sverige förutsätter en noggrannare studie och en totalundersökning av anmälningsstatistiken. Anmälningsstatiken som redovisas i denna lägesbild är baserad på ett urval, vilket innebär att antal och andelar kan skilja sig jämfört med om en totalundersökning hade genomförts. En jämförelse kräver ett standardiserat material som tar hänsyn till sammansättning avseende till exempel kön och ålder, det vill säga demografiska faktorer som samvarierar med registrerad brottslighet. Standardiseringen

innebär att de olika grupperna genom en statistisk beräkning likställts när det gäller dessa demografiska faktorer. En standardiserad studie kräver ett omfattande arbete. För utsatta EU-medborgare som vistas i Sverige finns dessutom nödvändiga uppgifter inte tillgängliga.

Ett antagande om fördelningen av brottslighet inom populationer är att den oftast inte är jämnt fördelad inom gruppen. I de flesta populationer finns en mindre andel som står för en större del av brottsligheten. Fördelningsprincipen med en grupp individer som är mer kriminellt aktiva än genomsnittet får anses som troligt även inom gruppen utsatta EU-medborgare i Sverige.

För risker att utsättas för brott följer samma resonemang och princip som ovan. Utsatta EU-medborgares marginaliserade situation gör dock att det kan antas att gruppen är mer utsatt än genomsnittet av Sveriges befolkning.

Fortsatt kunskapsbehov

Lägesbilden ger ingen fullständig beskrivning över situationen i Sverige för utsatta EU-medborgare och tiggeri. Lägesbilden ger inte heller en fullständig kunskap om brottslighet med koppling till tiggeri och utsatta EU-medborgare, utan en övergripande beskrivning.

För mer kunskap behövs ytterligare och mer omfattande studier. Det finns studier gällande brottslighet och marginaliserade grupper, till exempel hemlösa personer och missbrukare, som kan tjäna som utgångspunkt för ytterligare studier. Studier utifrån polisanmäld brottslighet kan också göras på mer strukturerade sätt, i likhet med Brottsförebyggande rådets studier. Sådana mer fördjupande studier fordrar specialiserad och vetenskaplig kompetens.

Polisen

Utgivare

Polismyndigheten

Produktion

Kommunikationsavdelningen/
Produktion

Beställning

Polismyndigheten
Kundcentrum, telefon 114 14

Diariernr.

A504.744/2015

Upplaga

50 ex

Tryck

Polisens Tryckeri, Stockholm,
december 2015

Grafisk form

Sitrus

Foto

Polismyndigheten

